

24 mei 2009

PSALM 90: NIEUW BEGIN MET MOZES

'Ik dacht, misschien/ - toen ik daar stond op het gazon, pilsje gedronken/ in de kantine van 't verpleeghuis, de tijd/ ging langzaam in die godvergeten eenzaamheid - / misschien zou 't goed zijn als nu Psalmen klonken'. Aldus Rutger Kopland in zijn variatie op de beroemde regels van Nijhoff over de psalmen zingende moeder de vrouw, die van gene zijde aan komt varen.

Ruim zestig jaar zat er tussen de twee gedichten. Een bloedige wereldoorlog, een onvoorstelbare jodenvernietiging, een ooit hoog opgeklommen christelijke cultuur diep weg gezonken, Vietnam, apartheid, smerige oorlogen in Latijns-Amerika, dat alles - en inderdaad nog veel meer in ons eigen leven, zat er tussen. Wat restte aan religieuze vanzelfsprekendheid was weg gesmolten. Wat bleef, blijkbaar bleef, is de zeggingskracht van psalmen, niet alleen bij Rutger Kopland.

Waar komt dit vandaan, wat is het geheim van die psalmen? Er zijn veel en uiteenlopende antwoorden te geven. Eén springt er voor mij uit: de onverschrokkenheid waarmee deze oude geloofsgedichten menselijke ervaringen onder woorden durven te brengen. Verdriet én opgetogenheid; besef van eigen falen én geloof in nieuw begin; de roep om gerechtigheid én de droom van een wereld die schittert in het licht; de dreiging van machten buiten je zelf, boven je kracht uit, én het visioen van een bestaan in veiligheid en heiligheid, ontdaan van kwaadaardigheid. Kort gezegd: de weg, het drama van crisis en hoop, zoals ik het in mijn boek over de psalmen genoemd heb.

Wij hebben zojuist die weg afgelegd, aan de hand van vijf psalmen die zó en niet anders gerangschikt zijn: Psalm 88 tot en met 92. Van treurnis over vergankelijkheid, vruchteloosheid en een falende dynastie van de messiaanse koning David naar vertrouwen in de levende God en een visionaire schildering van een menigte rechtvaardigen, als palmen, een woud van groene ceders op de Libanon. De weg van crisis naar hoop. Eerst die treurige litanie van Psalm 88: 'Komt in het graf soms uw genade ter sprake, rept men in die troosteloosheid van uw trouw?'. Dan Psalm 89: een lied over David als messiaanse koning. En je denkt: dus tóch, het gaat toch door - tot het opeens omklapt. Ook David en zijn dynastie hebben het niet waargemaakt. En de hemel zelf heeft het blijkbaar ook opgegeven: 'Eeuwige, zijn luister hebt Ge gedooft, zijn troon ter aarde geworpen'. Dan klinkt opnieuw die klacht over de vergankelijkheid: 'Al die Adamskinderen: een voorbijgaande schaduw. Is er één mens die ontkomt aan de greep van het dodenrijk?'.

Met die twee liederen lijkt het gebeurd. De beweging stopt, het visioen van messiaans heil is verdwenen, de vrijheid om het echt anders dan anders te doen, nu eens níet met macht en geweld en een bek vol blaf - die vrijheid lijkt verspeeld. Vruchteloos blijft ons uitzien naar een wereld die iets weerspiegelt van de grote belofte, geworteld in diepe messiaanse grond.

Op dat moment komt Mozes het psalter binnen: Psalm 90. Dát staat boven de regels die we zongen: 'Gij zijt voor ons van geslacht op geslacht een veilige woonplaats geweest'. Dan ook dáár regels over vergankelijkheid en kortstondigheid van de mens, vervagend als een droom in de morgen. Maar aan het slot toch dat gebed: 'Levende,

en bestendig het werk van onze handen'. Na negenentachtig psalmen en vooral die twee voorafgaande vol treurigheid, zingt daar opeens Mozes. Hij móet wel, dit gaat zo niet langer. Wat weten wij eigenlijk van de tijdrekening van de Eeuwige? Wat weten wij van veertig jaar sjouwen door de wildernis, naar voren toe, niet terug, een morrende menigte achter zich? En zo kreeg Psalm 90 dat opschrift, 'Gebed van Mozes, de man Gods'. Hij kreeg een vervolg met Psalm 91: 'Gij mijn schuilplaats', niet in een windvrij hoekje, maar midden in de woestijn. En daar werd Psalm 92 weer achteraan gezet, over de eindigheid van kwaaddoeners en dat ooit de rechtvaardige zal oprijzen als een Libanonceder. Die drie psalmen staan onder het beslag van Mozes, zijn gekleurd door diens gebed: 'Wees met uw mildheid om ons heen, o Levende, en bestendig het werk van onze handen'. Dat het niet voor niets zal zijn, al dat hopen, geloven en vertrouwen van ons, heel die weg van verwachting.

Zo vormt Psalm 90, het gebed van Mozes, een keerpunt in het psalter als geheel. De beweging loopt niet dood. Ná Psalm 90 komen er hele series over de (lange) weg naar Jeruzalem als stad van vrede en over het godsrijk waarin eindelijk de misdeelden en geringen aan de beurt komen. Zó hebben de vroege getuigen van messias Jezus de psalmen afgetast om daarmee het geheim van de weg van kruis én opstanding te verwoorden. Zo wordt het ook ons aangeboden, 'aanbevolen' door Mozes. Nee, het is niet opeens een en al halleluja. Het grote bloeden in deze wereld is nog niet ten einde. Ook dichterbij: dood blijft vaak verschrikkelijk dood. De blikseminslagen in ons bestaan kunnen levenslang schrijnende schroeiplekken nalaten Maar de weg van belofte gaat verder, en Mozes vergezelt ons: 'Wees met uw mildheid om ons heen', ook heel intiem en intens. Zoals ik dát het beste kan weergeven met de woorden van Lloyd Haft in zijn bewerking van Psalm 90:

'Toch is mijn leven niet te kort/ om ook u te vermoeden.

Wat weten bergen van bestaan, wat weet de brede aarde van wat één oog ziet?

Langer dan zij,/ langer dan alle ochtendglorens/ zeg ik, zult u gloeden.

U gloedt ook mij: ik weet:/ ik ben hier kort,/ ik ben gezien...'

Niek Schuman